

TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK DÖNÜŞÜMÜN SOSYAL YANSIMALARI VE YAŞLILIK

Dr. Hamza KURTKAPAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

ORCID: 0000-0001-9815-7337

Başvuru Tarihi: 26.07.2018 **Kabul Tarihi:** 09.04.2019

DOI: 10.21441/sosyalguvence.597571

ÖZ

Türkiye’de 1990’li yıllardan itibaren yaşlı nüfus hızla artmaktadır. Ülkemizde nüfusun yaşlanması yaşlıları diğer yaş gruplarına kıyasla daha fazla etkilemektedir. Yaşlıların sosyal konumlarındaki değişime dikkat çekmektedir. Bu değişim yaşlıların aile ilişkileri, sosyal etkileşimleri ve ekonomik durumlarına kadar birçok alanda kendini göstermektedir. Bu çalışmada Türkiye’de nüfusun yaşlanması yaşlıların toplumsal görünümüne nasıl yansıdığını ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda ülkemizdeki bu demografik dönüşümün yaşlıların cinsiyet dağılımını, yaşam biçimlerini, sağlık durumlarını nasıl etkilediği incelenmektedir.

Yöntem olarak mevcut alan yazınındaki kaynaklar taranmış ve istatistiksel verileri içeren ikincil kaynaklar incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Türkiye’de kadın yaşlıların oranının erkeklerden fazla olduğu tespit edilmiştir. Dünyadaki genel eğilime uyan biçimde ülkemizde de yalnız yaşayan yaşlıların sayısı artmaktadır. Yaşlıların yaşam süreleri uzaması Türkiye’de ileri yaşlı dönemdekilerin oranını arttırmaktadır. Bu durum ülkemizde bağımlı yaşlıların sayısını arttırmaktadır. Ülkemizde yaşam sürelerinin artması kronik sağlık sorunlarını yoğunlaştırmaktadır. Yaşlı bakımında ailenin yanında kamu ve özel sektöre daha fazla rol düşmektedir. Bunlarla birlikte Türkiye’de yaşlı yoksulluğu giderek daha fazla görünür olduğu söylenebilir.

Anahtar Kavramlar: Sosyal demografi, yaşlılık sosyolojisi, yaşlanma

SOCIAL REFLECTIONS OF DEMOGRAPHIC TRANSFORMATION FOR OLDER PEOPLE IN TURKEY

ABSTRACT

The elderly population is rapidly increasing in Turkey since the 1990s. The aging of the population in our country affects the elderly more than the other age groups. The change in social positions of the elderly is remarkable. This change manifests itself in many areas of the elderly, including family relationships, social interactions and economic situations. This study aims to reveal how the social outlook of the elderly population aging is reflected in Turkey. For this purpose, this demographic change in our country is concerned with the gender distribution of the elderly, their lifestyles and how they affect their health status.

In this study literature review has been used as a method. Secondary sources including statistical data were examined. The result of this study is that elderly women in Turkey is greater than the proportion of elderly men. The number of elderly living alone in Turkey is increasing in accordance with the general tendency in the world. The prolongation of the life span of the elderly increases the proportion of the advanced age in Turkey. This situation increases the number of dependent older people in Turkey. The increase in life expectancy in our country intensifies chronic health problems. In elderly care, there is more role in public and market as well as family. Along with these, it said that elderly poverty is increasingly more visible in Turkey.

Keywords: Social demography, sociology of aging, old age

GİRİŞ

Nüfusun yaşlanması dünyada ve Türkiye’de önemli bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Dünyanın gelecekteki nüfus görünümü için Giddens “yaşlı patlaması” kavramını kullanmaktadır. Zira ortalama yaşam süresinin artması ve doğum oranlarının azalmasıyla toplumda yaşlıların oranı artmaktadır (Baran, 2012: 141). Birleşmiş Milletlerin istatistiklerine göre dünyada 2010 yılında 800 milyon civarı olan 60 yaş üstü nüfus, 40 yıl sonrasında 2 milyarı aşacaktır (UN, 2014). Nüfus göstergeleri Türkiye’de de toplam yaşlı sayısının artış göstermekte olduğunu ve böylece nüfusun hızla yaşlandığına işaret etmektedir. Gelişmiş ülkelerde çok uzun bir zaman diliminde gerçekleşen nüfusun yaşlanması süreci Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çok kısa bir sürede gerçekleşmektedir. Türkiye’de 1980 yılında 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusa oranı %4,7 iken bu oran 2015 yılında %7,5 ve 2017 yılında %8,5’e ulaşmıştır (TÜİK, 2018). Türkiye dünyanın hızlı yaşlanan ülkeleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Zira ülkemizde 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusu oranı, 2030 yılında %12,1’e 2050 yılında ise %20,6’ya yükseleceği tahmin edilmektedir (UNDESA, 2017).

Türkiye’de nüfusun içinde yaşlıların oranını artması şeklinde kendini gösteren demografik dönüşüm yaşanmaktadır. Türkiye’de yaşlılık henüz ileri endüstriyel toplumlardaki kadar büyük bir “sorun” olarak algılanmasa da ortalama yaşam süresinin uzamasıyla yakın gelecekte bir sorun olma potansiyeli taşımaktadır. Türkiye’de genç nüfus oranı yüksek olmakla birlikte, nüfus yaşlanma eğilimi göstermektedir. Türkiye’de yaşlı nüfus toplum içinde dikkat çekecek bir orana ulaşması görece yeni bir durumdur (Özaydın, 2018: 169). Bunun temel iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi giderek düşen doğum oranı, diğeri ise ortalama yaşam süresinin artmasıdır. Türkiye’de kaba doğum oranları nüfusun kendini yenileme oranı olan 2,1’e yakın ve giderek daha azalmaktadır. Türkiye’de doğumdan beklenen yaşam süresi 1960’lar 55 iken, 2000’lerde 70; 2018’de ise 78’e yükselmiştir (EYH, 2013: 9). Türkiye’de günümüzde 60 yaştakilerin ortalama yaşam beklenti sürelerinin 22 olduğu düşünülürse ileri yaşlı oranında artış beklenmektedir (TÜİK, 2018).

Yaşlı, yaşlılık ve yaşlanma tanımının eksikliği literatürde ve çeşitli raporlarda görülmektedir. Bu konuda eksikliğin giderilmesi ve kavram birliğine ulaşılması gerekmektedir (Tufan, 2014: 10). Genel olarak yaşlı olma bir nitelermeyi, yaşlanma bir süreci ve yaşlılık ise bu sürecin sonunda başlayan dönemi ifade etmektedir (Baran, 2005: 24). Yaşlı kavramından kastedilen yaşam döngüsü içerisinde belirli bir yaş aşmış bireylerdir. Yaşlanma sürecinin son dönemine yaşlılık evresi denmektedir (Yıldız, 2012: 335). Yaşlılık dönemi kendi içerisinde genç yaşlı (yaşlı) 65-74 arası, yaşlı-yaşlı (ileri yaşlı) 75-84 ve en yaşlı (çok ileri yaşlı/kırılğan yaşlı) 85 yaş üzeri şeklinde alt dönemlere ayrılmaktadır (Canatan, 2008: 13). Nüfusun yaşlanması kavramı ise 65 yaş ve üzeri yaştakilerin sayısal oranının genel nüfus içerisinde

artmasıdır (Durgun ve Tümerdem, 1999: 116). Nüfusun yaşlanması sürecinin temel nedeni olarak yüksek doğum ve ölüm oranlarının zaman içinde düşük doğum ve ölüm oranlarıyla yer değiştirmesi gösterilmektedir (Timonen, 2008: 7).

Değişim hiçbir doğrultuyu ifade etmeyen, toplum ve insanda önceki durum ya da davranıştan farklılaşmadır (Karataş, 2000: 152). Toplumsal değişim, toplumun yapısında etkili olan ilişki ağlarında ve toplumsal olgularda gözlenen farklılaşmadır (Bottomore, 1977: 329). Çalışmada gelişme ve ilerleme gibi olumlu bir noktayı işaret eden kavramlar yerine daha nötr bir kavram olan “değişim” kavramını kullanma bilinçli olarak tercih edilmiştir. Toplumsal değişimi etkileyen faktörler arasında fiziki çevre, kültürel faktörler, teknoloji ve demografi başta gelmektedir. Yaşlı nüfusun genel nüfus içinde artması toplumsal değişimin önemli öğelerindedir (Karataş, 2000: 154). Söz konusu değişim yaşlıların aileleriyle ilişkilerini ve toplumsal konumlarını çeşitli oranlarda dönüştürmektedir. Bu değişimin neticesi olarak, Türkiye’de günümüzde yaşlılar diğer yaş gruplarından farklı olarak bazı sorunlarla daha fazla karşılaşmaktadırlar. Bunlar yaşam tarzı, sağlık, bakım ve ekonomik temelli olmaktadır.

İşlevselci kuramların varsayımlarından hareketle yaşlılık sosyolojisinde üretilmiş olan yaşamdan geri çekilme, aktivite ve modernleşme kuramları, genel olarak yaşlıların topluma uyumu üzerinden açıklama yapmaktadır. Bu kuramlarda toplumun denge ve düzen halini yaşlılar üzerinden değerlendirme çabası hakimdir. Bu kuramların en kapsamlılarından biri olan modernite kuramı yaşlıların modern çağda yaşadığı değişimleri açıklamaktadır. Modernleşme arttıkça yaşlılar toplumda statü kaybı yaşamaktadırlar. Sanayileşmeyle birlikte gelişen teknolojiler, kentleşme ve kırdan kente göç gibi etkenler, aile yapısını ve dolayısıyla yaşlıları olumsuz etkilemektedir (Baran, 2012: 147). Ailenin küçülmesiyle birlikte ailenin yetişkin üyeleri ücretli iş hayatına atıldıklarından evde bakımı yapılan yaşlının bakımı sorun haline gelmektedir. Bu nedenle modern dönemde kurumsal bakım alanları olarak huzurevleri açılmaktadır. Modernleşme yaşlının evden uzaklaşması ve yalnızlaşmasıyla sonuçlanmaktadır. Modernite kuramı ekseninde yaşlıların toplumda yaşadıkları pozisyon kayıpları anlatılmaktadır (Moody ve Sasser, 2012: 7; C. R. Victor, 2005: 25; Weeks, 1984: 19–33).

Yaşlı nüfus hakkında bilgi edinmek devletin yapması gereken sosyal politikalarına yön verebilecektir. Yaşlı ve ileri yaşlı yaşlılarda nüfus artışı bakım ihtiyaçlarından emeklilik politikalarına sosyal ve sağlık hizmetlerine kadar birçok politikanın belirleyicisi olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de yaşlanan nüfusun toplumdaki ekonomik, sosyal ve sağlıkla ilgili politika ve uygulamalara olası etkilerini analiz etmektir. Çalışmanın ilk kısmında genel olarak demografik dönüşüm kuramı hakkında bilgi

verilecektir. İkinci bölümde Türkiye’de nüfusun genel görünümü değerlendirilecektir. Bir sonraki bölümde yaşlılığın Türkiye’de değişen yapısını istatistiksel veri ve kavramlarla açıklanacaktır. Bu çerçevede doğurganlık hızı, yaşam beklentisi, yaşlı bağımlılık oranı gibi ölçümlerin geçmiş yıllar itibarıyla izlediği ve gelecekte izlemesi öngörülen seyri irdelenecektir. Son bölümde ise nüfusun yaşlanmasının yaşlıların cinsiyet, yaşam biçim, sağlık, yaşlı bakımı ve ekonomik görünümüne yansması üzerinde durulacaktır.

1. DEMOGRAFİK DÖNÜŞÜM KURAMI VE TÜRKİYE

Toplumsal yaşlanmayı açıklayan kuramların başında nüfusun yaşlanması olarak da adlandırılan *demografik dönüşüm* kuramı gelmektedir (Turner ve Tatlıcan, 2011: 135). 1970’lerde geliştirilen bu kuram, yüksek doğum ve ölüm oranlarının düşük doğum ve ölüm oranlarına dönüşmesini ifade etmektedir (Timonen, 2008: 5). Demografik dönüşümden önce ortalama yaşam süresi kısa, kadınların doğum oranları yüksek ve nüfus içerisinde gençlerin oranı yüksekti. Bu kurama göre dünyada ölüm oranlarının azalması ve yaşam süresinin uzaması sonucu demografik dönüşüm başlar. Bunun sonucunda hızlı bir nüfus artışı ortaya çıktı ve daha sonra doğum oranlarının azalması ile birlikte nüfus artışı yeniden yavaşlar. Bu aşamada nüfus yenileme oranları net bir şekilde düşer (Uyanık, 2017: 71) Demografik dönüşümün son aşamasında ise nüfus içinde yaşlıların oranı artmaya başlar. Bu kurama göre tüm dünyada 2050 yıllarına kadar nüfusun yaşlanması devam edecek ve dönüşüm tamamlanacaktır.

21. yüzyılın sonlarında tüm dünyada tamamlanacağı tahmin edilen demografik dönüşüm 19. yüzyılda Avrupa kıtasında başladı (Özbay, 2013: 106). Bu dönüşümün son aşamasını yaşayan birçok Avrupa ülkesinde yaşam süresi uzun ve doğum oranları azdır. Bundan dolayı da birçok Avrupa ülkesinde yaşlı nüfus oranı yüksektir (Özbay, 2013: 106). Son zamanlarda gelişmekte olan ülkelerde de giderek doğum oranlarının düştüğü görülmektedir. Bu oranın 21. yüzyılın ortalarına doğru gelişmekte olan ülkelerde de nüfusun kendini yenilemesi için gerekli olan doğurgan kadın başına 2,1 çocuk eşiğinin altına düşeceği öngörülmektedir (Timonen, 2008: 5). Türkiye’de henüz 1950’lerde başlayan demografik dönüşümün ise 21. yüzyılın ortasında tamamlanacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizde nüfus hızla artmış ve sonrasında doğurganlık oranının düşmesiyle yaşlıların toplam nüfus içindeki oranı yükselmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ortalama ömür süresi 30’dur. 2015’e gelindiğinde ise doğumdan yaşam beklentisi 78’e yükselmiştir (TÜİK, 2016). Bununla birlikte doğurganlık oranının kadın başına yedi çocuktan iki çocuğa düşmesi de Türkiye’deki demografik dönüşümün nedenlerinden sayılmaktadır (Özbay, 2013: 109).

1.1. Nüfusun Giderek Yaşlanması: Azalan Doğurganlık, Artan Yaşam Süresi

Toplumlar sınıflandırılırken birçok kriter kullanılabilir. Bunlar arasında nüfustaki yaş oranlarının dağılımı da bulunmaktadır. Bazı matematiksel formüllerle ve belirli bir yaş sınırı referans alınarak toplumlar genç ya da yaşlı nüfusa sahip olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan ülkeler üç kategoriye ayrılmıştır. Birinci kategoride yer alan “genç nüfusa sahip” ülkelerde yaşlıların toplam nüfusa oranları %4-7 arasında değişirken; “olgun ya da erişkin nüfusa sahip” ülkelerde bu oran %7-10 arasındadır. Diğer taraftan bu oranın %10’u geçtiği ülkeler ise “çok yaşlı ülkeler” olarak değerlendirilmektedir (Durgun ve Tümerdem, 1999: 115). Birleşmiş Milletlerin tanımına göre, 65 yaş üstü nüfusun %7’ye ulaştığı toplumlar “yaşlanan nüfus” a sahiptirler. 65 yaş ve üstü nüfusun %15 ve üzeri olduğu toplumlar ise “yaşlı nüfustur”. Türkiye genelinde yaşlı nüfus %7’e ulaştığından¹ ülkemizde “yaşlanan nüfus” kategorisinde yer almaktadır (Özbay, 2013: 107). “Türkiye’de İstatistiklerle Yaşlılar” bülteninde verilen bilgilere göre 65 yaş ve üstü oranının 2023 yılında %10,2; 2050 yılında ise %20,8’e yükseleceği tahmin edilmektedir (TÜİK, 2015: 1).

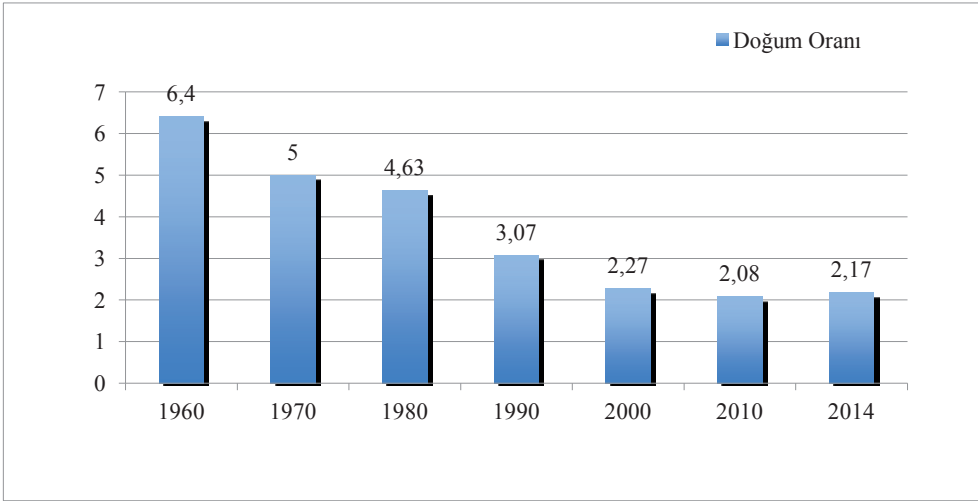
Tablo 1: Türkiye’de Yıllara Göre Yaşlı Nüfus Oranları

Yaş	1980	2015	2030	2050
60+	%6,5	%11,2	%17,0	%26,6
65+	%4,7	%7,5	%12,1	%20,6
80+	%0,6	%1,4	%2,2	%5,4

Kaynak: UNDESA, 2015

Tablo 1’de görüldüğü üzere Türkiye’de nüfus artışı en fazla 80 yaş üstü grupta gerçekleşmektedir. Bu grubun genel nüfus içindeki oranının 2015 ile 2050 yılları arasında yaklaşık dört kat artarak %1,4’den %5,4’e yükseleceği öngörülmektedir. Türkiye’de nüfusun yaşlanmasının önemli bir nedeni hızla düşen doğurganlık oranlarıdır.

¹ Bu oran 2017 TÜİK verilerine göre %8,5’dir.

Grafik 1: Türkiye’de 1960 -2014 Yılları Arası Doğurganlık Oranı

Kaynak: OECD, 2018

Grafik 1’de görüldüğü üzere Türkiye’de 1960’larda kadın başına doğum oranı ortalama 6,4’den 2010’da 2,08’e gerilemiştir. Bu oran nüfusun kendini yenileme oranı olan 2,10’ın altındadır. Ancak bu oranın 2014’de 2,17’ye yükseldiği görülmektedir. Ayrıca kadın başına doğum oranları 1960’lardan 2000 yılına kadar doğrusal (lineer) düşüş gösterirken, 2000 yılından itibaren düz bir seyir takip etmeye başlamıştır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde nüfusun yaşlanma hızı çoğu gelişmiş ülkeninkinden yüksektir (UN, 2015: 3). Dolayısıyla ülkemiz, nüfus yaşlanması olgusuna daha hızlı adapte olmak zorundadır. Her ne kadar yaşlanma insanlığının tarihsel gelişmişliğinin bir göstergesi olarak (Timonen, 2008: 163) değerlendirilse de, nüfusun yaşlanması birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir (Morgan ve Kunkel, 2007: 59). Nüfusun giderek yaşlanmasının başta sağlık olmak üzere ekonomik ve sosyal birçok alanda yansımaları görülmektedir. Genel olarak ortalama yaşam süresinin uzamasıyla insanlar daha fazla sağlık problemiyle karşılaşmaya başlamıştır (Turner ve Tatlıcan, 2011: 250).

Toplumsal yapı içinde değişimleri de barındırmaktadır. Değişimin birçok boyutunun yanında demografik boyutu da bulunmaktadır. Dünya nüfusu giderek artmakta ve küresel yaşlanma süreci olarak adlandırılacak bir süreci yaşamaktadır (Baran, 2018a: 75). Bu konuda önemli olan küresel gelişmelere artan yaşlı nüfusa yönelik politikaların zamanında yapılması ve uygulanmasıdır. Aksi takdirde gelişmekte olan ülkelerde daha fazla eşitsizlik üretebileceği söylenebilir (Baran,

2018a: 76). Sosyal yapının derinlerinde ortaya çıkan bu önemli değişimler tüm bireylerin yaşamlarını derinden etkilemektedir (Morgan ve Kunkel, 2007: 6). Nüfusun yaşlanmasıyla birlikte toplumun demografik yapısının yanında kültürel ve yapısal özelliklerinin de değiştiğini dikkate almak gerekir. Sosyal devlet yaşlılık gibi konuları daha fazla tartışmayı gerekli kılmaktadır (Tufan, 2014: 21).

2. YAŞLILARIN SOSYAL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye’de çeşitli nedenlerle nüfus hızla yaşlanmaktadır. Nüfusun yaşlanması ülkemizde sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, istihdam, çalışma yaşamı ve aile olmak üzere tüm toplumsal alanları etkilemektedir (Baran, 2018a: 60). Bu etkiler tüm yaş grupları içinde en fazla yaşlıların sosyal hayatlarını değiştirmektedir. Nüfusun yaşlanmasının yaşlı yalnızlığından, yaşlı yoksulluğundaki artışa kadar birçok yansıması görülmektedir (Canatan, 2018: 24). Türkiye’de yaşlıların günümüzde ve yakın gelecekteki sosyal görünümü şu başlıklar altında toplanabilir: Yaşlılar arasında kadınların oranı artmaktadır. Yaşlılarda yalnız yaşama sıklığı ve yoksulluk giderek artmaktadır. Yaşlıların yaşam süreleri çeşitli nedenlerle uzamaktadır. Yaşlılarda sağlık sorunlarına artış görülmekte ve yaşlı bakımında ailenin konumunda değişim yaşanmaktadır. Ayrıca yaşlı bağımlılık oranları artmaktadır.

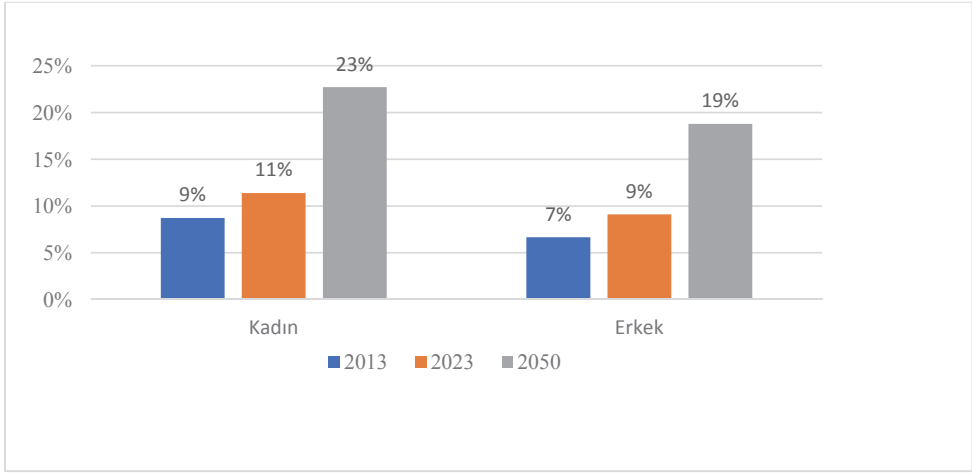
2.1. Yaşlılığın kadınlaşması

Gerontolojide birçok yaşlanma sürecinden söz edilmektedir. Bunlardan bir tanesi de cinsiyete bağlı yaşlanmadır. Yaşlı nüfustaki dönüşümün ilk yansıması olarak “yaşlıların kadınlaşması” görülebilir. Bütün toplumlarda biyolojik nedenlere bağlı olarak kadınlar erkeklerde daha uzun süre yaşamaktadır. Kadınların erkeklerden daha uzun süre yaşamalarının altında birçok neden yatmaktadır. Genetik faktörler, yaşama biçimi ve çevresel koşullar en başta gelenlerdir (Şentürk, 2018: 177). Daha iyi kalp-damar sağlığına sahip olmalarına ve riskli davranışlara daha az eğimli olmaları kadınların uzun süre yaşamalarını etkilemektedir (Şentürk, 2018: 180) Diğer taraftan erkeklerle kadınların yaşama biçimlerinin yanı sıra çalışma koşullarının farklılığı ve ağırlığı da erkeklerin daha erken hayata veda etmelerinde etkilidir. Erkekler fiziksel emek gerektiren işlerde kadınlardan daha fazla çalışmaktadır. Erkeklerin çoğu çalışma hayatı nedeniyle günlerinin çoğunu dışarıda geçirmek zorunda kalmaktadırlar. Daha fazla trafik ve gürültülü ortama maruz kalmaktadırlar. Bundan dolayı erkekler kadınlara oranla hastalıkların çoğuna daha fazla yakalanmaktadırlar (Şentürk, 2018: 182-183). Bahsedilen nedenlerden ötürü yaşlı nüfus içinde kadınların oranı daha fazladır. Bu durumu tanımlayan demografik süreç “yaşlılığın kadınlaşması” olarak adlandırılmaktadır (Hablemitoğlu, 2016:125)

Gelişmiş ülkelerde 75 yaş ve üstünü oluşturan nüfusun üçte ikisini kadınlar oluşturmaktadır (Hablemitoğlu, 2016:125). Türkiye’de de yaşlılar arasında kadınların

oranları daha fazladır. Kadınların daha uzun yaşaması sebebiyle ülkemizde ileri yaşlarda yaşlılığın “kadınsı” simasının ilk belirtileri görülmeye başlamaktadır (Tufan, 2003: 48– 52; Baran, 2018a: 65) Türkiye’de yaşı ilerlemiş bekar kadınların oranı artmaktadır. Eşini kaybeden kadınlarda yaşlılığın kalan kısmını yalnız geçirme durumu artmaktadır (Hablemitoğlu, 2016:136). Dolayısıyla Türkiye’de yalnız yaşayan ileri yaşlı kadınların en yoksul ve gelir açısından en kırılgan kesimi oluşturdukları söylenebilir (Hablemitoğlu, 2016:136)

Grafik 2: Türkiye’deki 65 Yaş ve Üstü Nüfusun 2013, 2023 ve 2050 Yıllarında Cinsiyete Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK nüfus projeksiyonları verileri kullanılarak araştırmacı tarafından hesaplanmıştır.

Grafik 2’de görüldüğü üzere Türkiye’de yaşlı kadınların oranı 2013 yılında yaşlı erkeklerden 2 puan daha fazladır. Bu farkın 2023’de korunması ve 2050’de ise 1 puan artması beklenmektedir. Yanı sıra ülkemizde yaşam beklentileri de cinsiyete göre değişebilmektedir. Şöyle ki doğuştan yaşam beklentileri 2014-16 yıllarında Türkiye ortalaması erkeklerde 75,3 kadınlarda 80,7 yıl şeklindedir (TÜİK, 2017). Bu istatistiklerden Türkiye’de bugün yaşayan yaşlı nüfus içinde kadın lehine bir fark olduğu görülmektedir. Geçmişte yaşlılarda cinsiyet anlamında fark yokken, günümüzde kadınlar daha uzun yaşadığından fark ortaya çıkmaktadır. İleri yaşlarda kadın nüfusunun artması çağımızda yeni bir durumdur (Ceylan, Ayar ve Günel, 2015: 64). Türkiye’de önümüzdeki yıllarda yaşlı nüfus içinde kadınların ağırlığını daha fazla hissedileceğinde dolayı yaşlılığın “kadın yüzü” daha fazla dikkate alınmalıdır (Hablemitoğlu, 2016: 125-136).

2.2. Yaşlılar Arasında Tek Başına Yaşamının Artması

Ailenin geniş aile yapısından çekirdek aileye dönüşmesi ve geleneksel yaşlı destek sisteminin değişmesi gibi koşullar yaşlıların yaşam biçimini derinden etkilemektedir (Baran ve Sarıtaş, 2018: 151). Çekirdek ailede yer bulamayan aile büyükleri yalnız yaşamaya maruz bırakılmaktadır (Demirbaş, 2018: 130). Ailenin giderek küçülmesi ve kadınların ücretli çalışma hayatına daha fazla katılmaları gibi nedenlerle aile büyüklerinden ayrı yaşamayı tercih etmektedirler. Bu durum geniş ailenin çözülmesine ve yaşlılar tek başına yaşamasına sebep olmaktadır (Kalaycıoğlu, 2003: 82). Özellikle bireyselleşmenin artması yalnız yaşayan yaşlıların artmasına yol açmaktadır. Bireyselleşmenin sonucu yaşlılar toplumdan daha fazla izole edilmekte ve ilişkileri zayıflamaktadır (Karataş, 2000: 158). Yaşın ilerlemesine bağlı olarak eş, yakın arkadaş ve dostların zaman içinde hayatlarını kaybetmesi yaşlılarda *yalnızlığın* artmasını beraberinde getirmektedir. Ayrıca ileri yaşlarda yeni dostluklar kurmanın güçleşmesi yaşlılarda yalnızlığı arttırmaktadır (Şentürk, 2018: 184).

Yaşlıların genç kuşaklarla birlikte olmak istememeleri gibi başka etkenler de yine ileri yaşta yalnızlığa sebep olmaktadır. Günümüzde daha fazla insan yalnızlığı tercih etmekte yalnız yaşamaya meşru gerekçeler bulunmaktadır. Yalnız yaşamının günümüzde yaygınlaşması, beraberinde yaşlılık döneminde yalnızlığı ya da yalnız yaşlanmayı getirmektedir (Şentürk, 2018: 184). Türkiye aile yapısı araştırması verilerine göre Türkiye’de yaşlıların %16’sı tek başına yaşamaktadır. Bu oran yaşlı kadınlarda %23’e yükselmektedir (TAYA, 2014: 101). Ankara’da yapılan bir araştırmada da yalnız yaşayan yaşlı kadınların erkeklere oranının yüksekliği tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak eşi ölen kadınların tekrar evlenme eğiliminde olmamaları gösterilmektedir (Kalaycıoğlu, 2003: 81) İstanbul’da yaşlılarla yapılan bir araştırmada 1044 katılımcının %20,9’u yalnız yaşadığını belirtmiştir. Bu da her beş yaşlıdan birinin yalnız yaşadığı anlamına gelmektedir (Otrar ve Kurtkapan, 2015: 140). Aynı araştırmada 65 yaş üstü katılımcıların “insan yaşlanınca yalnız kalır” ifadesine %60,7’si katıldığını belirtmiştir. Bu durum yaşlılar arasında insanların yaşlanınca yalnız kalır düşüncesinin yüksek olduğunu göstermektedir (Otrar ve Kurtkapan: 218).

2.3. Uzayan Orta Yaş Ve Yaşlılık Dönemi

Türkiye’de yaşlılığın yapısal değişimlerinden ortaya çıkardığı belirleyici özelliklerden biri yaşlılık döneminin uzamasıdır. Modern dünyada sağlık ve teknolojideki gelişmelere bağlı olarak insanlar daha sağlıklı olmakta ve hastalıklara erken tanı koyularak tedavi olanağına kavuşulmaktadır. Ülkemizde bir kısım yaşlılar kendilerini daha genç hissetmektedirler. Birey 70 yaşını geçmiş olmasına rağmen, 20 yıl öncesinin 50 yaşındakileri gibi düşünmekte, davranmakta ve hissetmektedir (Şentürk, 2018: 172). Gündelik hayat pratiklerini ona göre ayarlamaktadırlar.

Örneğin İstanbul'da yapılan bir araştırmada 65 yaş üstü katılımcıların %48,6'sı spor yaptığını belirtmiştir (Otrar ve Kurtkapan, 2015: 165). Aynı araştırmada 65 yaş üstü katılımcıların %48,2'si sağlığını çok iyi veya iyi, %35,5'i orta, %15,9'u kötü veya çok kötü şeklinde bildirmiştir (Otrar ve Kurtkapan, 2015: 153). Bu durum Türkiye'de ortalama yaşam beklenti sürelerinin artmasına ve orta yaş ve yaşlılık dönemlerinin uzadığına işaret etmektedir. Yaşam beklenti süresi, bireylerin doğum anından itibaren ortalama kaç yıllık bir yaşam süresine sahip olacaklarına dair beklentiyi ifade etmektedir.

Tablo 2: Türkiye'de Ortalama Yaşam Beklentisi

Yaş	1980-1985	2010-2015	2030-2035	2045-2050
0	60,2	74,8	79,7	82,5
60	17,5	20,8	23,4	25,2
65	13,9	16,7	19,2	20,8
80	6,0	7,0	8,4	9,4

Kaynak: UNDESA, 2017

Yaşam beklenti süresi nüfusun farklı yaş grupları için ayrı ayrı hesaplanabilmektedir. Türkiye'de doğumda 60, 65 ve 80 yaşları için ölçülen yaşam beklentileri Tablo 2'de gösterilmiştir. TÜİK verilerine göre, Türkiye'de 2018 yılından 65 yaşında olanların yaşam beklenti süresi ortalama 17,9 yıldır (TÜİK, 2015). Tabloda grüleceği üzere Türkiye'de doğumda ortalama yaşam süresinin 2030'larda yaklaşık 80 olacağı öngörülmektedir. 1980 yılında 60,2; 2010 yılında 74,8 olan bu sürenin 2050 yılında ise 82,5 yıl olacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'de yaşam beklentisinin zaman içinde artma eğiliminde olduğu görülmektedir. Özellikle 65 yaş üstü bireylerde ortalama yaşam beklentisi artmaktadır.

Yaşam süresinin artması hem yaşlı sayısını artırmakta hem de uzun bir yaşlılık dönemini ortaya çıkarmaktadır (Şentürk, 2018: 187). Yaşam süresinin uzaması, ayrıca yaşlılığın da çeşitli safhalara ayrılmasına neden olmaktadır. Yaşlılar sosyal sisteme entegre olabilme derecelerine göre sınıflandırılmaktadır. Günümüzde yaşlıları genç-yaşlı ve ileri-yaşlı şeklinde dönemlendirme önerilmektedir (Tufan, 2003: 57). Örneğin Palmore çalışmalarında 65-74 yaş grubundaki bireyleri genç-yaşlı, 75 ve üstünü normal ve ileri yaşlı olarak tanımlanmıştır (Palmore, 1990: 47). Türkiye'de bazı yazarlar yaşlılık dönemini genç yaşlılar ve ileri yaşlılar şeklinde iki dönemde değerlendirmektedir. (Ceylan, Ayar, Günel, 2015: 64). Türkiye'de yaşlılığı bu tarz dönemlere ayırarak değerlendirmek, "yaşlı kuşağın" sosyal, ekonomik ve sağlıkla ilgili farklılıklarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

2.4. Yaşlılığın İleri Yaşlara Uzamasının Yaşlı Bağımlı Oranını Artırması

Toplam nüfus içinde en hızlı artış gösteren yaş grubunun 80 yaş üstü ileri yaşlılardan oluşması üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur (Timonen, 2008: 24). Ayrıca sağlık ve teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte yüz yaşın üstünde insanların sayısında 21. yüzyılda ciddi artış görülmektedir. Literatürde dördüncü yaş grubu olarak da adlandırılan “ileri yaşlılık” döneminde sağlığın daha çok bozulduğu, bağımlılığın arttığı ve fiziksel engellerin oluştuğu belirtilmektedir (Marcoen, Peter, Ann, 2007: 38–60). İlerleyen yıllarda dünyadaki yaşlı nüfusun çoğunluğu gelişmekte olan ülkelerde olacaktır (Erol, 2012: 76). Tablo 5’de görüldüğü üzere Türkiye’de nüfus artışı en fazla 80 yaş üstü grupta gerçekleşmektedir. Bu gruptakilerin genel nüfus içindeki oranının 2015 ile 2050 yılları arasında %1,4’den %5,4’e yükseleceği öngörülmektedir (UNDESA,2015). İleri yaşlıların oranının diğer yaş gruplarına oranla daha fazla artış göstermesi “yaşlıların daha da yaşlanması” olarak adlandırılmaktadır. (Şentürk, 2018).

Tablo 3: Türkiye’de Yaşlı Nüfus Oranları

Yaş	1980	2015	2030	2050
60+	%6.5	%11.2	%17.0	%26.6
65+	%4.7	%7.5	%12.1	%20.6
80+	%0.6	%1.4	%2.2	%5.4

Kaynak: UNDESA, 2017

Yapılan nüfus tahminleri en fazla artışın 80 üstü yaşlı nüfusta olacağını göstermektedir (Şentürk, 2018: 186). Türkiye’de yaşlı bağımlılık oranları yaşlı nüfusun artına bağlı olarak artmaktadır. Yaşlı bağımlılık oranı, çalışma çağı yaş grubundaki (15-64) her 100 bireye düşen yaşlı (65 yaş ve üstü) sayısıdır. (TÜİK, 2015: xiii) Ülkemizde bu oran 1940’da %6,5’den 1970’de %8,2’e, günümüzde ise %10,2’ye² yükselmiştir (Başak, vd. 2016: 98). Nüfus projeksiyonuna göre, yaşlı bağımlılık oranının 2023 yılında %15,2, 2030 yılında %19,6, 2040 yılında %25,3, 2060 yılında %37,5 olacağı ön görülmektedir (TÜİK, 2017). Yaşlı bağımlılık oranının 2025’lerde %15’i geçeceği düşünülürse bakım ihtiyacı artacaktır (Başak, Gölgeçen ve Güneş, 2016: 98). Yaşlı bağımlılığı sağlık, bakım başta olmak üzere kamu harcamalarının belirlenmesinde önemli bir konudur (Erol, 2012: 75).

2.5. Yaşlılığa Bağlı Kronik Hastalıkların Artması

Nüfusun yaşlanması, sağlık alanlarında önemli bir takım sorunları ortaya çıkarmaktadır. Yaşlı nüfustaki artış yaşlılık dönemindeki bu sorunlara dikkatleri

2 TÜİK verilerine göre 2017 yılında Türkiye’de yaşlı bağımlılık oranı %12,6’dır.

çekmiştir (Gökçe Kutsal, 2016: 63). Bilindiği üzere yaşlanma kronik sağlık sorunlarının artış gösterdiği bir dönemdir (Başak, Gölgeçen ve Güneş, 2015: 98; Hablemitoğlu, 2016: 125). Yaşlılarla konuyla ilgili bir çalışmada yaşlıların %90'ının genellikle kronik hastalığı olduğu belirlenmiştir (DPT 2007: 63). 65 yaş üstü bireylerin %90'ında en az bir, %15'inde ise dört veya daha fazla kronik hastalık bulunmaktadır (Gökçe Kutsal, 2016: 63). İleri yaşlarda yaşamı tehdit eden hastalıklar arasında kanser, kalp yetmezliği, böbrek yetmezliği, anemi, akciğer hastalıkları, diyabet ve demans hastalıkları sıralanabilir. Yaşamsal öneminin yanında yeti kaybına neden olanlar ve sadece yeti kaybına neden olanlar şeklinde rahatsızlıklar bulunmaktadır (Gökçe Kutsal, 2016: 63).

Bahsedilen hastalıklar vücuttaki bir takım gerilemelerle ortaya çıkmaktadır. Bunların ortaya çıkardığı semptomlar arasında düşme en sık görülenidir. Türkiye'de 65 yaş üstündekileri %30'unda, 80 üzerindeki ise %50'sinde düşme vakasına rastlanılmıştır. İdrar kaçırma ve yatak yaraları da yaşlılarda sık rastlanılan sağlık sorunları arasındadır. Kemik erimesi ve meme, kolon, prostat kanser türleri bu dönemin rahatsızlıkları arasındadır (Başak, Gölgeçen ve Güneş, 2015: 108). Yaşlılıkta artan kronik hastalıklar nedeniyle sağlık hizmetleri daha uzun süreli olmakta, ilaç kullanım sıklığı artmakta ve böylece sağlık harcamaları artmaktadır (Özaydın, 2018: 183). İstanbul'da bir araştırmada 65 yaş üstü katılımcıların %80,7'si düzenli ilaç kullandığını, %5,2'si de düzensiz ilaç kullandığını belirtmiştir (Otrar ve Kurtkapan, 2015:156).

Türkiye'de yaşlılık döneminde demans önemli ve sıklığı artan bir sağlık durumudur. Demans beyni etkileyen bozuklukların neden olduğu semptomların toplamıdır. Demans hafızada bozukluk, günlük yaşam aktivitelerinde gerileme ve çeşitli psikiyatrik belirtiler üzerinden okunmaktadır. Türkiye'de 65 yaş üstü bireylerde görülme sıklığı %5 iken 80 yaş üstü bireylerin yaklaşık yarısı bu rahatsızlıkla yüz yüze kalmaktadır. Demansın sebeplerinden biri olan Alzheimer hafızayı silen hastalık olarak da bilinir. Alzheimer dil ve iletişimde hareket kabiliyetinde eşya ve kişi isimlerini hatırlayamama, plan ve organizasyon gibi bilişsel işleri yapamamada ortaya çıkmaktadır (Başak, Gölgeçen ve Güneş, 2015: 114). TÜİK bültenine göre, Türkiye'de alzheimer hastalığından ölen yaşlıların oranı 2012'de %3,4 iken, bu oran 2017'de %4,5'e yükselmiştir. (TÜİK 2017b) Türkiye'de yaşlılarda görülme sıklığı artan diğer bir kronik hastalık olan parkinson hastalığında ise, sinir sistemini bozan bir hareket hastalığıdır (Başak, Gölgeçen ve Güneş, 2015: 114).

İlerleme özelliği olan yukarıda bahsedilen kronik hastalıklar yaşlı bakım konusunu gündeme getirmektedir. Türk uzmanların katıldığı bir araştırmada katılımcıların %88'ine göre nüfusun yaşlanmasının oluşturacağı temel sorun yaşlı bakımı olacaktır. Bir taraftan kendisi yaşlanan diğer taraftan yaşlı ebeveynlerinin sorunlarını üstlenen 50 yaş üstü kuşağı aynı zamanda araya sıkışmış “sandviç” gibi

görülmektedir (Tufan, 2014: 51). Yaşlılıkta bakıma muhtaçlık birey açısından yeni bir risk olmamakla birlikte sistem açısından yeni olma özelliği taşımaktadır. Çünkü yaşlı bakımında sosyal sistemler açısından geleneksel çözümler yetersiz kalmaktadır (Başak, Gölgeçen ve Güneş, 2015: 98).

Geniş aile modelinin geçerli olduğu toplumlarda yaşlı bakımını öncelikle ailenin sorumluluğundaydı. Çekirdek ailenin yaygınlaştığı günümüzde yaşlı bakımında aileler gitgide belirgin bir şekilde profesyonel destek ihtiyacı duymaktadır. Bu durum modern ailede kadının ücretli işgücüne daha fazla katılımı ve artan bireyselleşmeyle de ilişkisi bulunmaktadır (Kalaycıoğlu, 2003: 19). Bundan dolayı yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin planlanması gerekmektedir. Yaşlılara yönelik mekân ve hizmet planlanmasında yapılması gerekenler arasında huzurevleri, gündüz bakım merkezleri, yaşlı dinlenme kampları, sürekli bakım ve rehabilitasyon merkezleri ve yaşlı dayanışma merkezleri sıralanmıştır (Onat, 2002: 266).

2.6. Ekonomik Koşulların Yaşlı Yoksulluğunu Artırması

Türkiye’de nüfusun yaşlanması beraberinde yaşlı yoksulluğunu daha fazla görünür kılmaktadır. Yaşlıların düşük reel gelirlerin ve gelir dağılımındaki uçurum gibi nedenlerle yaşlılık döneminde yoksulluk önemli bir sorundur (Danış, 2009: 76). Türkiye’de neo-liberal politikalar ekseninde devletin küçülmesi ve ekonomik alandan çekilmesi kamu yararı anlayışını göz ardı etmeye neden olmaktadır. Bu durumun yaşlı yoksulluğunu artırıcı etkisi üzerinde durulmaktadır (Baran, 2018b: 88). Ekonomik politik perspektifle ülkemizde yaşlılarda sosyal güvence yetersizliği de yoksul yaşlıların artmasını etkilemektedir (Ceylan, Ayar ve Günel, 2015: 65). Ayrıca Türkiye’de emeklilik döneminde gelirin azalması yaşlı yoksulluğunu tetiklemektedir (Baran, 2012: 139). Bundan dolayı ülkemizde yoksulluk düzeyleri artan bazı emekliler tekrar çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Baran, 2012: 139). Yaşlıların yoksulluğu geçim sıkıntısı, sağlıklı beslenememe, sosyal etkinliklerden uzaklaşma ve prestij kayıplarına neden olmaktadır.

Ülkemizde yaşlı yoksulluğu önemli boyutlardadır. Yaşlı nüfusta yoksulluk oranı 2013 yılında %17,9’dur. Ülkemizde iki günde bir et, tavuk ya da balık içeren yemek masraflarını karşılayamayan yaşlı nüfus oranı %51,1’dir (TÜİK, 2014: 6). Türkiye aile yapısı araştırmasında ise kendilerini gelirleri açısından yoksul ve çok yoksul olarak tanımlayanların oranı %21,5’tir. Kendilerini sosyoekonomik olarak alt orta grupta (%61,9) ve en alt grupta (%12,3) görenlerin oranı neredeyse katılımcıların dörtte üçüne (%74,2) tekabül etmektedir (ASPB, 2014: 99). İstanbul’da yapılan bir araştırmada 1044 katılımcıdan 128’i (%12,3) kendilerini alt-yoksul, 349’u (%33,4) ortanın altı-dar gelirli sosyo-ekonomik gelir grubunda gördüklerini belirtmişlerdir (Otrar, Kurtkapan, 2015:149). Aynı araştırmada yaşlılar en çok bağımlı olmaktan (%66,2), yalnız kalmaktan ve yoksullaşmaktan korkmaktadırlar (Şentürk, 2015:324).

Bu veriler Türkiye’de yaşlıların önemli boyutlarda yoksullukla karşı karşıya kaldığını göstermektedir (Ceylan, Kurtkapan ve Turan, 2015: 46).

Türkiye’de yaşlılık ve yoksulluk çerçevesinde sosyal devlet politikaları geliştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Ülkemizde aile eskiden olduğu gibi yaşlı bireyin ekonomik ve manevi yaşam yükünü paylaşamamaktadır. Yaşlılar giderek aile içinde “yük” olarak görülmektedir (Konak ve Çiğdem, 2005: 37). Toplumsal değişimle ortaya çıkan çekirdek aile ve yalnız yaşama tercihleri ileri yaşlıların bakımında kamu kurumlarına daha fazla sorumluluk yüklemektedir (Şentürk, 2018: 189). Ekonomik politik perspektifle bakılınca bu durum devletin sosyal güvenliğe dönük harcamalarını arttıracaktır (Oğlak, 2018: 222). Demografik dönüşüme bağlı olarak ortaya çıkan mali baskılar, yaşlılara yönelik politikaları etkilemektedir. Sosyal politika uygulayıcıları emeklilik, istihdam, sağlık ve sosyal bakım ve vatandaşlık gibi konuların yeniden gözden geçirmeye zorlamaktadır (Oğlak, 2018: 222). Kamu harcamaları arasında özellikle emeklilik, sağlık hizmetleri ve uzun dönemli bakım hizmetleri başta gelen alanlar olacaktır (Özaydın, 2018: 172).

SONUÇ

Bir ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarını etkileyen yapı taşlarından birisi nüfus yapısıdır. Nüfus yapısı ülkelerde sosyal ve ekonomik politikalara yön vermede önemli bir paya sahiptir. Nüfusun yaşlanması ekonomide tüketim ve talep mekanizmasına, tasarruf alışkanlıklarına, yatırım önceliklerine etki etmektedir. Bu durum mevcut ekonomik ve sosyal sistem hakkında çözüm arayışlarını ve tartışmaları gerekli kılmaktadır. Ülkemizde önümüzdeki yıllarda ileri yaşlarda kadın nüfusunun erkeklere oranla artması beklenmektedir.

Türkiye’de modern dönemde aile yapısı büyük değişikliklere uğramıştır. Günümüz çekirdek ailesinde kendilerine fazla yer bulamayan yaşlılar yalnızlıkla daha çok yüzleşmektedirler. Türkiye’de yaşlılığın yapısal değişimlerinden biri orta yaşın uzamasıdır. Sağlık ve teknolojideki gelişmelere bağlı olarak insanlar daha sağlıklı olmaktadır. Ülkemizde bir kısım yaşlılar kendilerini orta yaşlarda hissetmektedirler. Birey 65 yaşının üzerinde olmasına rağmen 45-50 yaşındakilere benzer görünüm ve davranış sergileyebilmektedir. Türkiye’de nüfus artışı yaşlılar içinde en fazla 80 yaş ve üstü grupta gerçekleşmektedir. Bu durum ülkemizde “yaşlıların daha da yaşlanması” şeklinde yorumlanabilir.

Nüfusun daha fazla yaşlanması, başta sağlık alanlarında olmak üzere çeşitli sorunlar doğurmaktadır. Bu yaş grubunda kronik sağlık sorunları artış göstermektedir. Biyolojik ve fiziksel bir takım gerilemeler ortaya çıkmaktadır. Artan yaşlı nüfusun sağlık sorunları ve yaşlı bakımı konusunu gündeme getirmektedir. Yaşlılıkta bakıma muhtaçlık sistemi zorlayan yeni bir risk alanıdır. Zira yaşlı bakımında geleneksel destek mekanizmaları çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Günümüzde yaşlı bakımında profesyonel desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bütün bunlarla birlikte Türkiye’de nüfusun yaşlanması yaşlı yoksulluğunu daha fazla görünür kılmaktadır. Türkiye’de özellikle emeklilik döneminde gelir azalması yaşlı yoksulluğunu tetiklemektedir.

Türkiye’de nüfusun yaşlanması yaşlılar lehine çeşitli önlemler almayı gerektirmektedir. Ülkemizde nüfusun yaşlanmasıyla birlikte yaşlılar bir takım sorunlar yaşayabilirler. Bu sorunlar arasında yalnızlık, yoksulluk, düzensiz ve düzenli bakım başta gelmektedir. Bundan dolayı yaşlılara yönelik çeşitli hizmetlere ve mekânsal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Ülkemizde artan yaşlı bağımlı nüfusu sosyal hayattan izole etmeyecek nitelikte sosyal politikaların geliştirilmesi önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Baran, A G. (2012). Aile ve Yaşlanma. Kasapoğlu, A. ve Karkıner, N. (Ed.) Aile Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları.
- Baran, A G. (2018 a). Demografya I. Canatan, A. ve Özmete, E (Ed.). Temel Gerontoloji. Anlara: Hedef CS Basım Yayın.
- Baran, A G. (2018 b). Demografya II. Canatan, A. ve Özmete, E. (Ed.). Temel Gerontoloji. Ankara: Hedef CS Basım Yayın.
- Baran, A G. ve Sarıtaş, C T. (2018). Yaşlılıkta Yaşam Düzeni. Canatan, A. ve Özmete, E. (Ed.). Temel Gerontoloji. Ankara: Hedef CS Basım Yayın.
- Başak, M., Gölgeçen, Y. ve Güneş, G. (2015). Yaşlılık Dönemi Hastalıkları ve Sosyal Hizmet. Ceylan, H. (Ed.). Modern Hayat ve Yaşlılık. Ankara: Nobel.
- Bottomore, T B. (1997). Toplum Bilim. (Çev.) Oskay, Ü. İzmir: Doğan Yayınevi.
- Canatan, A. (2018). Gerontolojiye Giriş. Canatan, A. ve Özmete, E. (Ed.). Temel Gerontoloji. Ankara: Hedef CS Basım Yayın.
- Canatan, A. (2008) Sosyal Yönleriyle Yaşlılık. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Ceylan, H. Ayar, M. ve Günel, Z. (2015). Küresel ve Yerel Perspektiften Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Uygulamalar. Şentürk M. ve Ceylan, H. (Ed.). İstanbul'da Yaşlanmak İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durum Araştırması. İstanbul: Açılım Kitap.
- Ceylan, H., Kurtkapan, H. ve Turan, B. (2015). Literatür: Türkiye'de Yaşlıların Yaşam Durumları. Şentürk M. ve Ceylan, H. (Ed.). İstanbul'da Yaşlanmak İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durum Araştırması. İstanbul: Açılım Kitap.
- Danış, M Z. (2009). Türkiye'de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar. Toplum ve Sosyal Hizmet, 20(1), 67-84.
- Demirbaş, H. (2018). Yaşlılıkta Sosyal İlişkiler. Canatan, A. ve Özmete, E. (Ed.). Temel Gerontoloji. Ankara: Hedef CS Basım Yayın.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2007). Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. Ankara: Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.

Durgun, B ve Tümerdem, Y. (1999). Kentleşme ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler. *Geriatry Dergisi*, 2(3), 115–120.

Erol, M T. (2012). Avrupa Birliği'nde Nüfusun Yaşlanması Ve Sağlık Harcamalarına Etkisi. *Sosyal Güvence Dergisi*, (1)

EYH (2014). Türkiye'de Yaşlılara Hizmet Veren Kuruluşlar. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Gökçe Kutsal, Y. (2016). Sağlık ve Yaşlılık. Ceylan, H. (Ed.). *Yaşlılık Sosyolojisi*. İstanbul: Nobel.

Hablemitoğlu, Ş. (2016). Yaşlanmanın Kadınlaşması. Ceylan, H. (Ed.). *Yaşlılık Sosyolojisi*. İstanbul: Nobel.

Johnson, P. ve Zimmerman, C. E. (1993). *Labor Markets in an Ageing Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kalaycıoğlu, S. (2003). Yaşlılar ve Yaşlı Yakınları Açısından Yaşam Biçimi Tercihleri. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Karataş, S. (2000). Sosyal Değişme ve Yaşlılık. Işıkhan, V. ve Erkan, G. (Ed.). *Antropoloji ve Yaşlılık*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 23-63.

Marcoen, A., Peter G C. ve Ann, O. (2007). *Psychological Ageing*. Bond, J., Peace, S., Dittmann-Kohli, F. ve Westerhof, G. (Ed.). *Ageing in Society: European Perspectives on Gerontology*. (3rd ed.). Los Angeles: Sage.

Moody, H R. ve Sasser, J R. (2012). *Aging: Concepts and Controversies*. (7th ed.). Los Angeles: Sage.

Morgan, L A. ve Kunkel, S. (2007). *Aging: Society and the Life Course*. (3rd ed.). New York: Springer.

OECD, (2018, Şubat 2) Fertility Rates (indicator), (Çevrimiçi) <https://data.oecd.org/pop/fertility-rates.htm>. adresinden ulaşılmıştır.

Onat, Ü. (2002). Sosyal Politikalar Açısından Yaşlılık. Gökçe Kutsal, Y (Ed.). *Geriatry Kitabı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını.

Oğlak, S. (2018). 21. Yüzyılda Yaşlanma ve Aktif Yaşlanma. Canatan, A. ve Özmete, E. (Ed.). Temel Gerontoloji. Ankara: Hedef CS Basım Yayın.

Otrar, M. ve Kurtkapan, H. (2015). Nicel Araştırma: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu. Şentürk M. ve Ceylan, H. (Ed.). İstanbul'da Yaşlanmak İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durum Araştırması. İstanbul: Açılım Kitap.

Özaydın, M M. (2018). Yaşlı ve Ekonomi. Canatan, A. ve Özmete, E. (Ed.). Temel Gerontoloji. Ankara: Hedef CS Basım Yayın.

Özbay, F. (2013). Demografik Dönüşüm Sürecinde İktidar, Kadın ve Aile. (Bildiri), Başka Bir aile anlayışı Mümkün mü? İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.

Palmore, E. B. (1990). Ageism: Negative and Positive. New York: Springer Pub. Co.

Şentürk, Ü. (2018). Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri. Bursa: Dora yayıncılık.

Şentürk, M. (2015). Sonuç ve Tartışma: Bir Yaşam Alanı Olarak Kent ve İstanbul'da Yaşlanmak. Şentürk M. ve Ceylan, H. (Ed.). İstanbul'da Yaşlanmak İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durum Araştırması. İstanbul: Açılım Kitap.

T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı [ASPB]. (2014). Ankara: Türkiye Aile Yapısı Araştırması TAYA 2013.

Timonen, V. (2008). Ageing Societies: a Comparative Introduction. Maidenhead, England , New York: Open University Press.

Tufan, İ. (2003). Modernleşen Türkiye'de Yaşlılık ve Yaşlanmak: Yaşlanmanın Sosyolojisi, İstanbul, Anahtar Kitaplar.

Tufan, İ. (2014). Türkiye'de Yaşlılığın Yapısal Değişimi. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Turner, B S. (2011) Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi. Tatlıcan, Ü. (Çev.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.

TÜİK (2015). İstatistiklerle Yaşlılar 2014. 30 Mayıs 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alınmıştır.

TÜİK (2016). Hayat Tabloları, 2014. 30 Mayıs 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alınmıştır.

TÜİK (2017a). Hayat Tabloları 2014-2016, 30 Mayıs 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alınmıştır.

TÜİK (2017b). İstatistiklerle Yaşlılar 2016. 22 Mart 2019 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden ulaşılmıştır.

TÜİK (2018). İstatistiklerle Yaşlılar 2017, 30 Mayıs 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden ulaşılmıştır.

UN (2014, Ekim 22). World Population Ageing, <http://www.un.org/en/WorldPopulationAgeing2013.pdf> s. xii, adresinden ulaşılmıştır.

UNDESA (2017, Ocak 2). World Population Ageing, 2015, http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf. adresinden ulaşılmıştır.

Uyanık, Y. (2017). Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Politika. İş ve Hayat Dergisi, 3 (5).

Yıldız, S. (2012). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. Tokol, A. ve Alper, Y. (Ed.), Sosyal Politika. Bursa: Dora Yayınları.

Victor, C R. (2005). The Social Context of Ageing, New York: Routledge.

Weeks, J R. (1984). Aging, Concepts and Social Issues. Belmont: Calif, Wadsworth.